

X. Pius pápa.

KATHOLIKUS

SZERTARTÁSTAN

NÉPISKOLÁK SZÁMÁRA

IRTA

Dr. DEMKOVITS ÁGOSTON

SZ.-FŐV. HITOKTATÓ

Az esztergomi főegyházm. hatóság 605—1906. sz. engedélyével.

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1906.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-u. 28. szám.

BEVEZETÉS.

1. §. A szertartástan fogalma és fölosztása.

Istent nemcsak belsőleg, hanem **külsőleg** is tartozunk tisztelni. Külsőleg akkor tiszteljük Istent, ha iránta való imádásunkat és vallásos érzelmeinket bizonyos szavak, jelek és cselekmények által nyilvánítjuk. Ezen külső jeleket **szertartásoknak** nevezzük. A külső istenitiszteletnek, valamint a szentségeknek legfőbb szertartásait maga Jézus Krisztus határozta meg, a további rendezést és bővebb kifejlesztést pedig az anyaszentegyházra bizta.

Az anyaszentegyház az istenitiszteletet kiválasztott helyeken, a szükséges egyházi készletekkel és meghatározott időben végzi. Ezeknek leírásával és magyarázásával foglalkozik a **szertartástan. A szertartástan tehát a katholikus istenitiszteletnek és az arra rendelt szent helyeknek, eszközöknek és időknek rendszeres leirása és magyarázása.**

A szertartástannak ennélfogva tárgyai:

1. *a szent helyek és az egyházi készletek;*
2. *az istenitisztelet szent cselekményei;*
3. *a szent idők.*

ELSŐ SZAKASZ.

A szent helyek és az egyházi készletek.

I. A szent helyek.

2. §. A templom és annak külseje.

A keresztények kezdetben magánházakban gyűltek össze az istenitiszteletre. Később azonban a pogány római császárok üldözni kezdték a keresztényeket, akik ezért a **katakombákban,** vagyis azon földalatti folyosókban jöttek össze az istenitiszteletre, ahová halottjaikat temették. Végre Nagy Konstantin császár megengedte a keresztény vallás követését s ezen időtől fogva a keresztények külön nagy és diszes épületeket emeltek, ahol az istenitiszteletet végezték. Ezen épületeket **templomoknak** nevezzük. **A templom tehát oly fölszentelt épület, melyben a keresztények közös istenitiszteletüket végzik.** — A közös istenitisztelet végzésére fölszentelt kisebb épületeknek **kápolna** a neve.

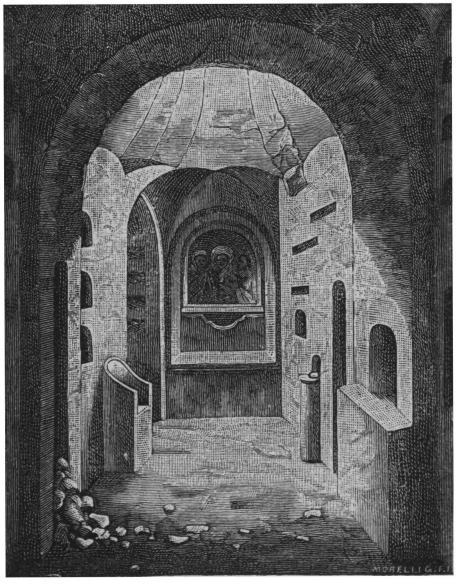

1. Az őskeresztény katakomba.

A templomot már külseje is megkülönbözteti a közönséges épületektől, mert magasan kiemelkedik a há-

zak közül. A legtöbb templomon egy vagy több **torony** van s magasságuk figyelmeztet minket égi hazánkra. A legtöbb torony csúcsán **kereszt**, némelyiken pedig a **kakas** látható. A kereszt jelenti, hogy Jézus Krisztus kereszthalálával váltott meg minket; a kakas pedig az éberséget jelenti. A tornyon rendesen **óra** van, mely az idő mulandóságára figyelmeztet minket. A toronyban vannak a **harangok**, melyek a hiveket az istenitiszteletre hivják vagy imádságra figyelmeztetik. A templomba egy **főkapu** s gyakran egy vagy több **mellékajtó** vezet.

3. §. A templom belseje, főbb tárgyai és ékességei.

1. A templom belsejében két főrészt különböztetünk meg: a *szentélyt* és a *hajót*.

A **szentély** a templomnak legfőbb része. Rendesen magasabban fekszik, hogy a hivek jobban láthassák a szent cselekményeket. — A szentélyt a hajótól rendesen *rács* választja el s itt szoktak a hivek a szent áldozáshoz járulni.

A **hajó** a templomnak nagyobbik része. Itt vannak a padok s itt gyülekeznek a hivek az istenitiszteletre.

A templommal összefüggő helyiség a *sekrestye*. Itt tartják az egyházi ruhákat s azokat itt veszi magára a pap, midőn az istenitisztelethez készül. A sekrestyében tartózkodik a templomszolga (sekrestyés vagy egyházfi).

2. A templom

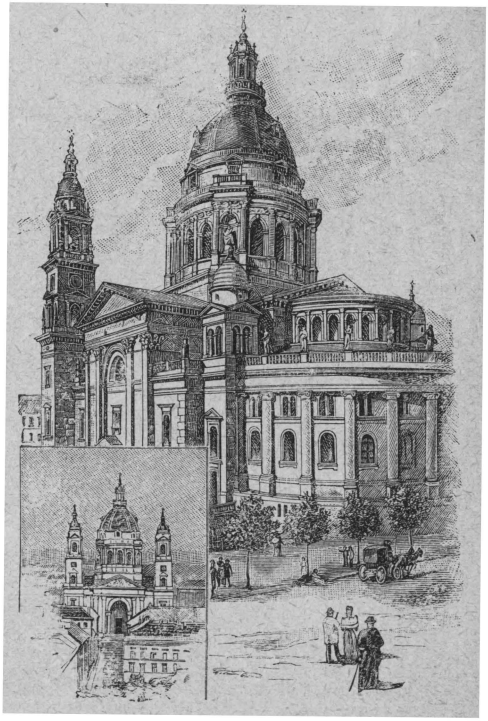

2. A Szent István-bazilika Budapesten.

belsejében előforduló nevezetesebb tárgyak *az oltár, a szószék, a gyóntatószék, a keresztkút, a szenteltvíztartó, a perselyek, a karzat és az orgona.*

Az **oltár** kőből vagy fából készült hosszúkás asztal, amelyen a pap a szentmise-áldozatot bemutatja. Az oltár a szentélyben van. Ha a templomban több oltár van, akkor a szentélyben levő oltárt *főoltárnak*, a többit *mellékoltárnak* nevezzük. Minden oltárnak legfőbb kelléke az **oltárkő**. Ez

3. A római Szent-Pál-templom belseje.

négyzetalakú kőlap, melynek közepén egy mélyedésben valamely szentnek ereklyéi vannak. Az oltárt **három fehér vászonterítő** borítja, mert a keresztről levett Megváltót is fehér gyolcstakaróban temették el. Az oltár közepén **feszület** van, azaz a kereszt a rajta függő Jézus alakjával annak jeléül, hogy az oltáron megújul Krisztus keresztáldozatja. Az oltáron legalább **két viaszgyertyának** kell lennie, melyek Krisztust, a világ világosságát jelentik. Az oltáron vannak még az **oltárvánkosok** vagy **könyvtartó** a misekönyv számára; **a három kánontábla**, melyeken a szentmise egyes részei olvashatók; a **szentségház** vagy **oltárszekrény**,

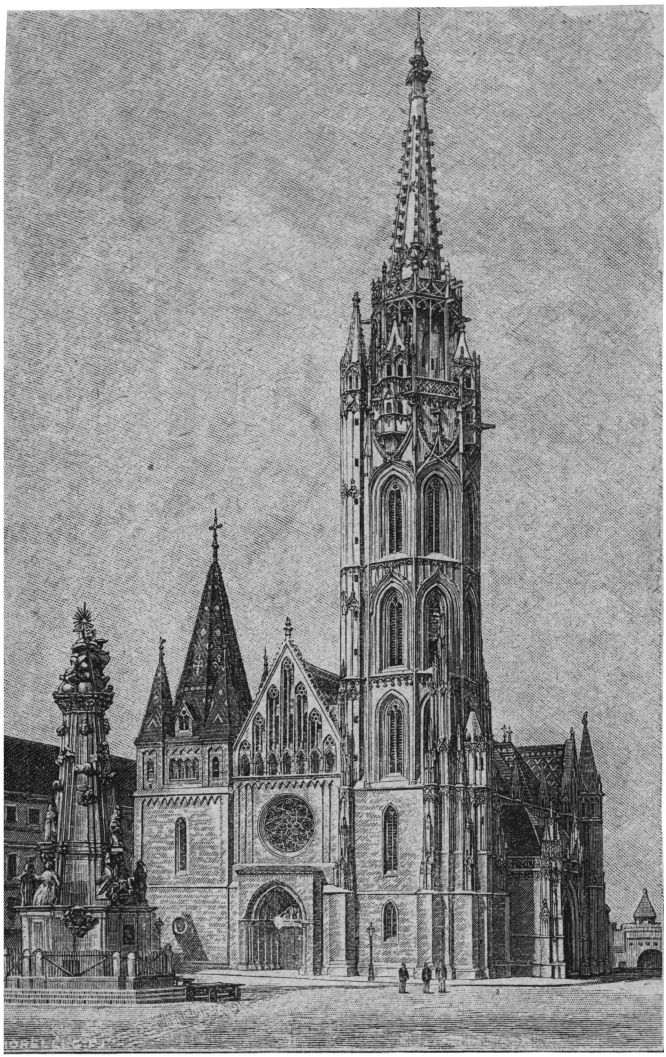

4. A budavári Mátyás-templom.

5. A Szent-Péter-templom Rómában.

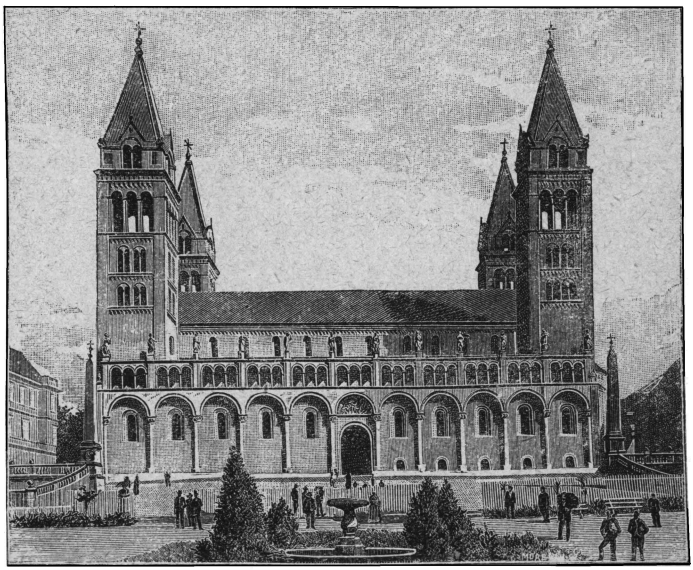

6. A pécsi bazilika.

amelyben az Oltáriszentséget őrzik. Ha az Oltáriszentség a szentségházban van, előtte egy **lámpában** éjjel-nappal ég az úgynevezett *örökfény*.

A **szószék** magasabb hely, ahonnan a pap prédikál. Fölötte a Szentlélek jelképe, a galamb látható, mert a Szentlélek világosítja föl a szónoknak és a hallgatóságnak értelmét.

A **gyóntatószékben** a pap a hivek gyónását hallgatja meg.

A **keresztkút** egy nagy kőedény, melyben a kereszteléshez szükséges szenteltvizet tartják.

A **szenteltvíztartó** a templom bejáratánál van. A hivek szenteltvízzel hintik meg magukat figyelmeztetésül, hogy az istenitiszteleten tiszta szívvel kell megjelenniök.

7. Egyházfi.

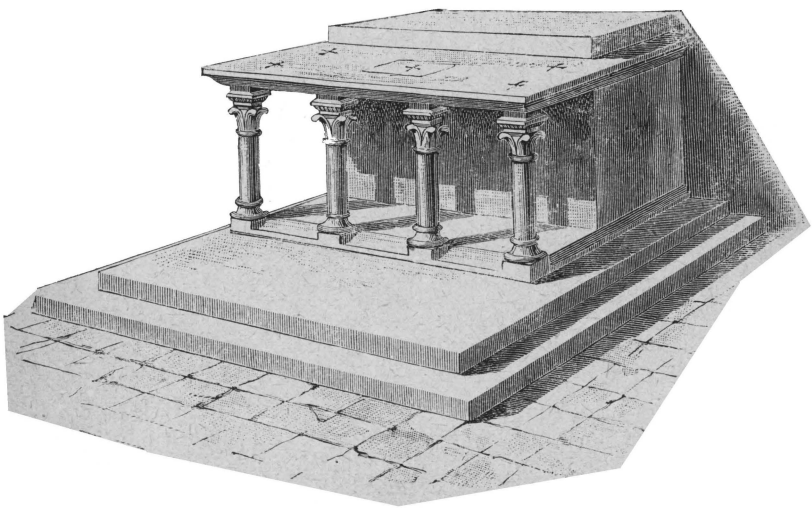

8. Oltár-asztal.

A **perselyek** zárt szekrények, melyekbe a hivek a templom vagy más szent ügy javára pénzadományaikat teszik.

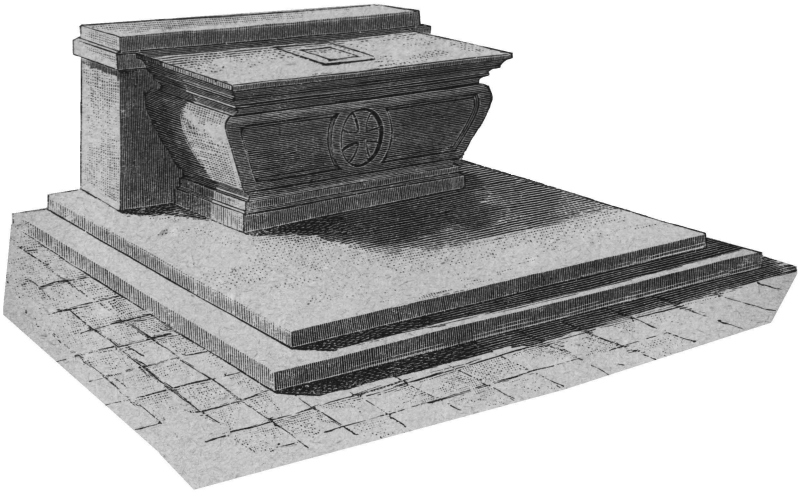

9. Koporsó-alakú oltár.

10. Kánon-táblák.

A **karzat** a templom bejárata fölött van. Itt foglalnak helyet a kántor, az énekesek és a zenészek. A karzaton van az **orgona,** mely hangszer a legalkalmasabb a hivek énekének kisérésére.

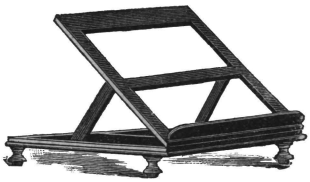

11. Könyvtartó.

12. Szenteltvíz-tartó.

13. Örök-lámpa.

14. Falusi templom belseje.

3. A templom falait és oltárait a **szentek képei** vagy **szobrai** diszítik annak jeléül, hogy mi a szentekkel összeköttetésben vagyunk; másrészt buzdítanak minket a szentek erényeinek követésére. Az oltár fölött levő képet **oltárképnek** nevezzük.

A *szenteket* különféle jelvényekkel szokták ábrázolni. Rendes jel-

15. Szűz Mária.

vényük a keresztény festményeken vagy szobrokon a *fénykör* fejük körül, amely a mennyei megdicsőülést jelenti. A fénykörön kívül a szenteknek még más jelvényeik is vannak. Igy a *szent vértanúkat* pálmaággal ábrázolják; a pálma a hitükkel aratott győzelmet jelenti. A *szent szüzek* jelvénye a liliom, amelyhez lelkük tisztasága hasonlít. A *szent hitvallókat*, vagyis azokat, akik hitüket szóval és tettel bátran megvallották, de természetes halállal multak ki, életükben viselt állásuk jelvényeivel ábrázolják; például a szent pápákat hármas koroná-

val, a szent püspököket pásztorbottal és püspöksüveggel, a szent királyokat koronával és kormánypálcával stb.

A *bold. szűz Máriát* a kisded Jézussal vagy magányosan ábrázolják. Egyes szentek már jelvényeikről fölismerhetők. Igy *szent Pétert* kulcsokkal, *szent Pált* könyvvel és karddal, *szent András* apostolt ferde kereszttel (András-kereszt) ábrázolják. Más szent vértanúk azon kínzóeszközökről ismerhetők föl, amelyek által a vértanúság dicsőségét elnyerték. Ilyenek szent Lőrincnél a rostély, szent István első vértanúnál a kövek, szent Katalinnál a kerék stb.

A magyarországi szentek közül *szent István* királyt oly helyzetben ábrázolják, amint a koronát s azzal az országot szűz Máriának fölajánlja. *Szent László* királyt szekercével, *szent Erzsébetet* rózsákkal ölében, *szent Gellértet* püspöki díszruhában ábrázolják stb.

Mivel Jézus a kereszten halt meg érettünk, azért a templomban és a templomi tárgyakon gyakran lehet látni a **keresztet.** Ha a kereszten a Megváltó alakja is látható, akkor azt **feszületnek** nevezzük.

4. §. A keresztút és a temető.

1. A keresztút. A keresztények közül régi idő óta sokan látogatták meg Jézusnak keresztútját, vagyis azt az utat, amelyet Jézus a kereszttel megterhelve Pilátus házától a Kálváriáig megtett. A keresztények egyes helyeken megállapodtak és elmélkedtek Jézus szenvedése fölött. Mivel azonban a legtöbben nem mehettek el a szent földre, szokásba jött *14 festett* vagy *faragott képet,* úgynevezett *állomást* fölállítani, melyek a Megváltó szenvedésének főbb jeleneteit ábrázolják. Ezen állomásokat **keresztútnak** nevezzük; ha pedig az állomások magasabb helyre vezető út mentén vannak fölállítva, akkor annak **kálvária** a neve.

2. A **temető.** A megszentelt helyekhez tartozik még a temető, vagyis azon hely, ahová az elhunyt hiveket temetik. A régi keresztények egy ideig a katakombákban, vagyis földalatti folyosókban, később a templomok körül temették el halottjaikat. Most a temetők rendesen a városon kívül vannak, de az anyaszentegyház előbb megszenteli azt a földet, ahová a megholt hiveket temetik.

II. Az egyházi készletek.

5. §. Az egyházi edények.

A szentmise-áldozatnál és azon kívül a következő szerek szükségesek:

16. Kehely.

17. Kehely-törlő.

18. Kehely-tányér.

19. Kehely-fedő.

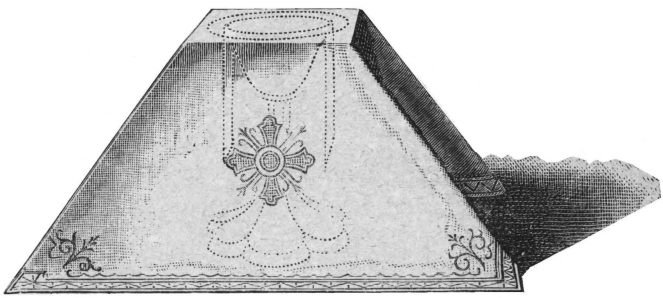

20. Kehelytakaró.

1. A szentmisénél használatos edények a *kehely,* az *ostyatányér* és a *misekancsók.*

A **kehely** pohár alakú edény; ebbe önti a pap a bort, melyet Krisztus vérévé változtat. Jézus szent vére iránti tiszteletből a kehelynek legalább poháralakú felső részét aranyból vagy jól megaranyozott nemes fémből készítik.

Az **ostyatányér** aranyból vagy megaranyozott nemes fémből készült kis tányér, melyen a szent ostya fekszik.

A **misekancsókban** a szentmiséhez szükséges bort és vizet tartják.

A kehely fölszereléséhez tartozik még a **kehelytörlő**, mely a kehely kitörlésére szolgál; a **kehelyfedővel** a kelyhet fedik be, hogy a szentmise alatt semmi bele ne essék; a **kehelyabrosz** keményített gyolcsterítő, amelyen a szentmise alatt a kehely és egy ideig Jézus szent teste nyugszik; a kehelyabrosz használat előtt és után kettős keményen lapból álló **táská-**

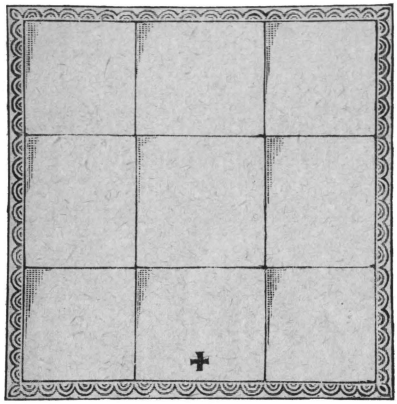

21. Kehelyabrosz.

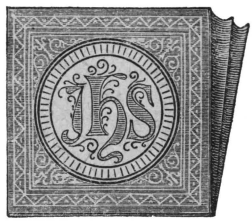

22. Táska.

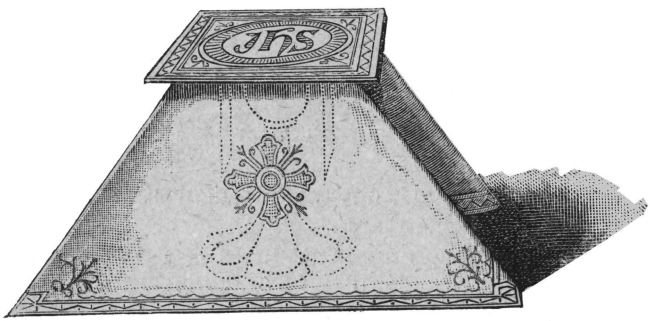

23. Fölszerelt kehely.

ban foglal helyet; a **kehelytakaró** a miseruhával azonos szövetből készült lepel, mellyel a kelyhet betakarják.

2. Az ünnepies szentmisénél vagy a szentmisén kívül használa-

24. Misekancsók.

tos még az **áldoztatókehely,** mely aranyból készült vagy legalább jól megaranyozott és födéllel ellátott fémkehely. Benne tartják a szent áldozáshoz szükséges szent ostyákat s azért a szentségházban őrzik. Rendesen fehér köpenyke borítja. A **szentségmutató** többnyire sugárzó naphoz hasonló edény, melyben az Oltáriszentséget imádásra kiteszik vagy körmenetek alkalmával körülhordozzák. A szent ostya a szentségmutató közepén aranyból készült félhold alakú tartócskában áll. A **füstölő** láncokon függő edény, melybe parazsat tesznek s ráhintik a tömjént. A tömjént a hajócska alakú **tömjéntartóban** tartják. A tömjénnek jóillatú füstje jelenti a mi ég felé szálló imádságunkat.

25. Áldoztató-kehely.

26. Áldoztató-kehely köpenykével.

Ezeken kívül vannak még külön edények, melyekben a pap az Oltáriszentséget és a szent olajokat a betegekhez viszi. A nép meghintésére használja a pap a **szenteltvízhintőt.** A szentmise imádságait és szertartásait a **misekönyv,** a többi szertartások rendjét pedig a **szertartáskönyv** tartalmazza.

Végre a templom fölszereléséhez tartoznak még a szentképekkel diszített és körmeneteknél használatos **templomi zászlók**; a **mennyezet** rudakon hordozott sátoralakú széles ernyő, mely alatt körmeneteknél az Oltáriszentséget viszik; a **ravatal** fekete szövettel borított koporsó, mely gyászmiséknél a halottak sírját vagy koporsóját helyettesíti; a **csengetyűvel** jelt adnak a szentmise fontosabb részeinél,

27. Szenteltvíz-tartó.

31. Tömjéntartó.

32. Szentségtartó.

28. Szenteltvíz-hintő.

29. Füstölő.

33. Csöngetyű.

30. Füstölő.

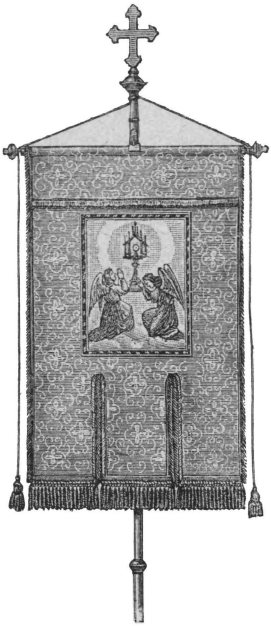

34. Templomi zászló.

36. Persely.

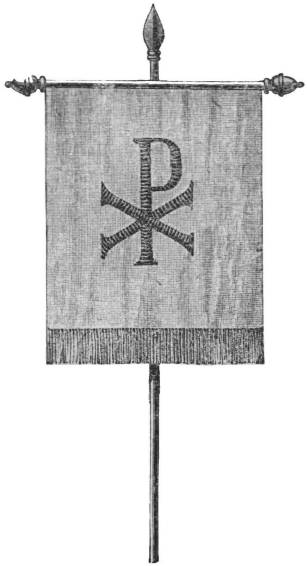

35. Konstantin császár zászlója.

37. Mennyezet.

vagy midőn az Oltáriszentséget beteghez viszik vagy körmenetben körülhordozzák.

6. §. Az egyházi ruhák és szinek.

Az egyházi ruhákat a papság részint mindig, részint csak az istenitisztelet végzésénél viseli.

1. A papságnak rendes ruházata a bokáig érő hosszú ruha, melyet **talárnak** vagy **reverendának** neveznek. Ez a világi papságnál fekete, a szerzeteseknél különböző szinű. A püspök reverendája violaszinű, a bibornoké biborvörös, a pápáé fehér. A papi ruhához tartozik még a **nyakravaló** (collare) és az **öv** (cingulum), melyet derékon kötnek át.

Az istenitiszteletnél és pedig a szentmisénél használatos ruhák a következők:

A **vállkendő**. Ez egyszerű vászonkendő, mely a pap vállait és nyakát takarja. A **miseing** földig érő fehér gyolcsráha, melynek megrövidített alakja a **karing**, melyet a pap a szentmisén kívül minden egyéb szertartásnál használ. Az **öv** a miseing fölkötésére szolgáló zsinór. A **karkötő** a miseruha szövetéből készül; ezt a pap a balkarján viseli. Régente egyszerű vászonkendő volt, mely az izzadság letörlésére szolgált. A **stóla** a miseruha szövetéből készült és a vállakról lecsüngő széles, hosszú szalag; a stóla a papi méltóságnak és hatalomnak jel-

38. Áldozópap miseingben, stólával, övvel és karkötővel.

41. Miseruha (elülről).

40. Papi süveg.

39. Miseruha (hátulról).

42. Szerpapi köntös.

43. Vecsernyepalást.

vénye s azért a pap minden fontosabb egyházi ténykedésnél magára veszi. Az itt fölsorolt ruhák fölött viseli a pap a **miseruhát**, mely rendesen diszes szövetből készül. A miseruha jelenti a terheket, melyeket a papnak hivatalánál fogva viselnie kell.

A szentmisén kívül végzett istenitiszteletnél használatos ruhák:

A vecsernyepalást. Ez különböző szinű, elől csattal ellátott köpeny, melyet a pap körmeneteknél, litániáknál, temetéseknél használ. A **szentségkendőt** (velum) a pap akkor veszi vállaira, midőn a szentségtartóhoz akar nyulni, mert az Oltáriszentség iránti tiszteletből nem puszta kézzel, hanem a fehér selyemkendővel fogja meg a szentségtartót. A templomi ruhákhoz tartozik a **szerpapi köntös** (dalmatika), mely a miseruhához hasonló, de rövid ujjakkal s hátul

44. Szentségkendő.

bojttal ellátott öltözet, melyet ünnepélyes istenitiszteletnél a szerpapok viselnek.

2. Az egyház az istenitiszteletnél az egyes alkalmaknak megfelelőleg különböző szinű ruhákat használ. Öt egyházi szin van: *fehér, vörös, zöld, viola* és *fekete*. A **fehér** szin az ártatlanságot és örömet jelenti. Használatos az Úr ünnepein, a boldogságos Szűz, az angyalok és mindazon szentek ünnepein, kik vértanúk nem voltak. A **vörös** szin a szeretetet és vértanúságot jelenti s azért pünkösd napján és a vértanúk ünnepein van előírva. A **zöld** szin a remény szine s — az adventet és nagybőjtöt kivéve — oly napokon van használatban, melyekre különös ünnep nem esik. A **violaszin** a bűnbánatot jelenti s azért adventben, nagybőjtben, a keresztjáró napokon és aprószentek ünnepén használatos. A **fekete** szin gyászt jelent s nagypénteken, továbbá a megholtakért végzett gyász-istenitiszteletek alkalmával használatos.

MÁSODIK SZAKASZ.

Az istenitisztelet szent cselekményei.

7. §. A szent cselekmények jelentősége, fölosztása és nyelve.

1. Jézus Krisztus annyira szerette a bűnös emberiséget, hogy érette emberré lett s a keresztfán vérét ontotta. Az Úr Jézusnak e nagy szeretetét csak úgy hálálhatjuk meg, ha őt szívből szeretjük, imádjuk és az ő szent malasztjával lelkünk javára közreműködünk. Ezt pedig elérjük az istenitisztelet különféle nemei által, mert ezek által kifejezzük Isten iránti hódolatunkat s megszerezzük Isten malasztját.

2. **A legfőbb istenitisztelet a szentmise-áldozat;** utána következnek a **szentségek,** a **szentelmények** és az **egyházi ájtatosságok.**

3. A főbb istenitisztelet nyelve a *latin nyelv,* mert ez nem változik s egyúttal szépen kifejezi a katholikus *egyháznak egységét.* Valamint egyforma mindenhol maga az istenitisztelet, úgy egyféle annak nyelve is. Szentbeszédnél s több istenitiszteletnél (mint pl. a litániáknál) a hivek *anyanyelve* használatos.

I. A szentmise-áldozat.

8. §. A legfőbb istenitisztelet a szentmise. A szentmise elnevezései és főrészei.

1. **A legfőbb istenitisztelet a szentmise-áldozat,** mert Isten előtt legkedvesebb, ha saját egyszülött Fiát ajánljuk föl neki áldozatul. Már az első emberek is, mint Káin és Ábel, Noé, Melkizedek, Ábrahám, Izsák és Jákob, mutattak be Istennek áldozatot, midőn a tiszta állatokat vagy a föld termését Isten tiszteletére elégették vagy megsemmisítették. Ezen áldozatok azért voltak kedvesek Isten előtt, mert jelképezték Jézus Krisztus kereszláldozatját. S hogy ezen

keresztáldozat szüntelen megújuljon, Krisztus Urunk az utolsó vacsorán a **szentmise-áldozatot szerezte,** midőn a kenyeret és a bort szent testévé és vérévé változtatta s apostolainak megparancsolta, hogy ezt cselekedjék ők is az ő emlékezetére. Jézus parancsa szerint az apostolok utódai, a püspökök és a papok, naponként bemutatják a szentmise-áldozatot. A szentmise-áldozat ugyanolyan áldozat, amilyen a keresztáldozat volt, mert mindkettőben Jézus Krisztus áldozza föl magát, csak a föláldozás módja különböző. A keresztfán t. i. vérét ontva áldozta föl magát Krisztus Urunk, a szentmisében pedig vérontás nélkül áldozza föl magát. Mivel a szentmise-áldozat a legfőbb istenitisztelet, azért szentmise nélkül semmiféle ünnepet sem lehet megülni.

2. A szentmise végén ezen szavakkal bocsátják el a hiveket: «*Ite, missa est*» (menjetek, elbocsátás van). Lassanként a «*missa*» szóval nevezték el az egész szent áldozatot s annyit tesz, mint *elküldés, elbocsátás.* Ebből származik a «*mise*» elnevezés. Ha a pap a szentmise imádságait ének nélkül végzi, úgy azt *csendes szentmisének,* ha egyes részeket énekel, *nagy* vagy *énekes szentmisének* mondjuk. *Ünnepi nagymise az,* midőn a miséző pap körül több pap segédkezik és zene is közreműködik. A holtakért fekete miseruhában végzett szentmisét *gyászmisének* nevezzük.

3. A szentmisének **két főrésze** van:

A) Az **előmise,** mely a mise kezdetétől a fölajánlásig tart; ennek középpontja az **evangélium.** *B)* Az **áldozati cselekmény,** mely a fölajánlástól a mise befejezéséig tart. Ennek főrészei a **fölajánlás,** a **kánon** (melynek középpontja az *átváltozás)* és az **áldozás.**

A) A szentmisének első főrésze: az előmise.

9. §. Az előmise.

A pap a sekrestyében fölveszi az előírt ruhákat (lásd 6. §.), kezébe veszi a fölszerelt kelyhet s a ministránssal az oltárhoz megy. Itt a kelyhet ráteszi a kiterített kehelyabroszra, majd lemegy az oltár legalsó lépcsőjéhez, keresztet vet magára s elmond egy imádságot, melyben magát bűnösnek vallja s Isten irgalmáért könyörög. Ezen imád-

ságot **lépcsőimádságnak** nevezzük, mert a pap azt az oltár lépcsőjénél mondja el. Ezután fölmegy az oltárhoz, megcsókolja az oltárkövet, majd az oltár baloldalán elolvassa a **misekezdetet.** Ennek végeztével az oltár közepén az Atya, Fiú és Szentlélek-Istentől bűneinek elengedését kéri s azért a ministránssal fölváltva többször mondja: **Kyrie eleyson, Kriste eleyson**, ami annyit tesz, mint: *Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz.* Ezután elmondja a **Glóriát,** vagyis azon dicsőítő éneket, melyet az angyalok Krisztus születésekor énekeltek. Mivel ezen éneknek tartalma örvendetes, azért az a bőjti és gyászmisékben elmarad. Glória után a pap a nép felé fordul s kezeit kitárva e szavakkal üdvözli őket: «*Dominus vobiscum*» (Az Úr veletek), mire a ministráns a nép nevében feleli: «*Et cum spiritu tuo*» (És a te lelkeddel). A pap erre a misekönyvhöz megy s a hiveket imádságra hivja föl ezen szavakkal: «*Oremus*» (Imádkozzunk). Az imádság után, melyben mint a hivek képviselője kegyelmet kér számukra az Istentől a földi boldogulás és örök boldogság biztosítására, elolvassa az illető napra kijelölt szentírási részt, melynek **szent lecke** a neve. Ennek végeztével átmegy az oltár jobb oldalára s elolvassa az **evangéliumot,** vagyis a négy szent evangélium valamelyikéből vett részt, mely Jézus tanítását tartalmazza.

Az evangélium az előmisének legfontosabb része, mert Krisztus maga az, aki az evangéliumban hozzánk beszél; azért annak fölolvasása is nagyobb ünnepélyességgel történik. A jelenlevők Jézus tanítása iránt való tiszteletből fölállnak, a pap pedig az evangélium kezdetét a misekönyvben, azután pedig homlokát, ajkát és mellét kereszttel jelöli meg. Igy tesznek a jelenlevők is, annak jeléül, hogy Jézus tanítását elméjükkel elfogadják, ajkaikkal bevallani, szivükbe fogadni és szerinte élni készek. Az evangélium végén a pap a misekönyv megfelelő helyét tisztelete jeléül megcsókolja.

Az evangélium után a pap — különösen ünnepeken és vasárnapokon — az oltár közepén elmondja a **hitvallást** (Credo in unum Deum = Hiszek egy Istenben), amikor a pappal együtt mi is indítsuk föl hitünket.

B) A szentmise második főrésze: az áldozati cselekmény.

10. §. A fölajánlás.

A hitvallás után következik a **fölajánlás,** vagyis a szentmisének azon része, melyben a pap az áldozatul szánt kenyeret és bort Istennek fölajánlja.

A pap először üdvözli és imádságra szólítja a hiveket, azután leveszi a kehelyről a takarót, kezébe veszi a tányérkát s a rajta levő ostyát Istennek fölajánlja. Majd a kehelybe bort s néhány csepp vizet önt s azt is fölajánlja. Az ostya buzalisztből és kovász nélkül készül; a bornak valódinak, vagyis szőlőből sajtoltnak kell lennie. A borba azért önt a pap vizet, mert Krisztus is így tett az utolsó vacsorán; továbbá jelenti Krisztus istenségének egyesülését az emberi természettel.

A kenyérnek és bornak fölajánlása után a pap **megmossa kezeit,** ami a szükséges lelki tisztaságot jelenti. Régente a kézmosás szükséges volt, mert a hivek különféle adományokat hoztak az oltárra, melyeknek elrakása közben a pap kezeit beszennyezte. Kézmosás után a pap a hivek felé fordulva mondja: «*Orate fratres*» (Imádkozzatok, testvérek), azután elmondja az előírt imádságokat, melyeknek végső szavait: *per omnia saecula saeculorum* (mindörökön örökké) hangosan mondja, mert e szavakkal kezdődik a **praefatio,** vagyis azon gyönyörű **hálaének,** melyben a pap Istent dicsőíti s hálát ad jótéteményeiért. A praefatiót a pap az énekes misékben énekli. Ennek végén a pap mondja: «*Szent, szent, szent a seregek Ura Istene*»; ez a **sanctus,** amidőn is a ministráns csönget s ezzel figyelmezteti a hiveket, hogy most következik a szentmise legfontosabb része: a **kánon.**

11. §. A kánon. (Átváltozás.)

A **sanctus** után következik a szentmise legfőbb része: a **kánon.** Kánonnak nevezik ugyanis a sanctustól a Miatyánkig terjedő részt. Ezen rész sohasem változik s a pap azt halkan mondja.

A pap előbb kéri Istent, hogy fogadja kegyesen áldozatját; azután imádkozik a pápáért, püspökért, királyért s

az összes hivőkért, továbbá azon élőkért, akikért a szentmisét különösen bemutatja. Ez az *élők mementója,* vagyis *az élőkről való megemlékezés.*

Most következik a kánonnak s egyúttal a szentmisének legfőbb része, az **átváltozás,** amidőn a pap ugyanazt teszi, amit Krisztus Urunk tett az utolsó vacsorán. Kezeibe veszi a kenyeret, megáldja s lehajolva mondja Krisztus Urunk szavait: «**Ez az én testem**»; a kehelyben levő bor fölött pedig mondja: «**Ez az én vérem kelyhe**». E szavaknál a kenyér és bor Jézus Krisztus akarata szerint átváltozik az Úr szent testévé és vérévé, jóllehet a külsőségek, a szinek megmaradnak. A pap a szent ostyát és a kehelyben levő szent vért imádás végett fölmutatja a hiveknek s azért ezen részt **úrfölmutatásnak** is nevezzük. A ministráns csönget, amikor is térdreborulva a legmélyebb tisztelettel kell az Oltáriszentségben jelenlevő Istenünket imádnunk. Mondjuk ekkor ezen szavakat: Jézusom, neked élek, Jézusom, neked halok, Jézusom, tied vagyok élve-halva.

Az átváltozás után a pap Istentől az áldozat kegyes elfogadását kéri, majd pedig a holtakért imádkozik. Ez a *holtak mementója,* vagyis a *holtakról való megemlékezés.* Néhány imádság után hangosan mondja: *Per omnia saecula saeculorum* s ezzel jelzi, hogy a kánon, vagyis a mise csöndes része véget ért.

12. §. Az áldozás.

Az áldozás előtt a pap elmondja a **Miatyánkot** (Pater noster), azután kezébe veszi a szent ostyát, Krisztus Urunk példája szerint ketté töri s egy darabkát a kehelybe ejt; a szent ostyának egyesülése a szent vérrrel jelenti Krisztus föltámadását. Ekkor a pap háromszor mellét verve mondja: «**Isten Báránya, ki elveszed a világ büneit, irgalmazz nekünk**»; mely szavak után balkezébe veszi a szent ostyát s jobbjával mellét verve a kafarnaumi százados szavait mondja: «**Uram nem vagyok méltó, hogy bejöjj hajlékomba, hanem csak szóval mondjad és meggyógyul az én lelkem.**» A ministráns csöngetésére mellünket verve mi is mondjuk e szavakat s ha ekkor valósággal nem áldozhatunk, legalább forrón kell óhajtanunk Jézussal egyesülni. Ez a *lelki áldozás.* A pap azután a szent ostyával és a ke-

hellyel keresztet vet maga előtt és magához veszi az Úr szent testét és vérét. Ez az **áldozás,** mely után a pap a kelyhet kiöblíti borral s miután azt is kiitta, a kelyhet kitörli és összerakja. Ha a hivek közül valaki áldozni akar, úgy az a pap áldozása után történik.

Néhány imádság után a pap a nép felé fordulva mondja: «**Ite, missa est**», azaz: «*Menjetek, elbocsátás van;*» azután megáldja a népet e szavakkal: «**Áldjon meg titeket a mindenható Atya, Fiú és Szentlélek-Isten**». Az áldás után, melyet térdelve kell fogadnunk, az oltár jobb oldalán elmondja szent János evangéliumának kezdetét s ezzel a szentmise befejeződik,

Csendes szentmisék végén a pap XIII. Leó pápa rendeletéből egy imádságot mond a bűnösök megtéréséért s az anyaszentegyházért.

Bőjti misékben «Ite, missa est» helyett a pap e szavakat mondja: «*Benedicamus Domino*» (Áldjuk az Urat); gyászmisékben pedig: «*Requiescant in pace*» (Nyugodjanak békében). A gyászmisékben elmarad az áldás, mert a pap a szentmiséből nyert áldást a megholt hivekre alkalmazza.

II. A szentségek.

13. §. A szentségekről általában.

Krisztus Urunk az Őáltala kiérdemelt malasztok megnyerésére látható eszközöket rendelt, melyeket **szentségeknek** nevezünk. **A szentség tehát Krisztus Urunktól rendelt látható jel, mely által láthatatlan malasztot és benső megszentelést szerezhetünk.**

Krisztus Urunk **hét szentséget** rendelt, melyek a következők: 1. a *keresztség,* 2. a *bérmálás,* 3. az *Oltáriszentség,* 4. a *bűnbánat,* 5. az *utolsó kenet,* 6. az *egyházi rend,* 7. a *házasság.*

Az anyaszentegyház a szentségek kiszolgáltatását szép szertartásokkal köti össze, melyek a hivekben üdvös érzelmeket keltenek s magasztosakká teszik a szent cselekményeket.

14. §. A keresztség.

A keresztség az első és legszükségesebb szentség, amelyben az ember a víz és Isten igéje által minden bűnétől megtisztul és Krisztusban az örök életre újra születik és megszenteltetik.

A keresztség előtt más szentséget nem vehetünk föl érvényesen, azért a keresztség az első szentség; keresztség nélkül senki sem üdvözülhet, azért ez a legszükségesebb szentség. A keresztség szentségét csak egyszer szabad fölvenni.

A keresztség alatt rendesen a *vízkeresztséget* érjtük, amely abban áll, hogy a keresztelendőnek fejére vizet öntenek s azalatt e szavakat mondják: «Én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében». Ha a vízkeresztséget lehetetlen fölvenni, úgy azt pótolja a *vágy-* és *vérkeresztség*. A *vágykeresztség* az embernek Isten iránt való szeretetből származó erős szándéka mindazt megtenni, amit Isten üdvözülésünkre rendelt, tehát a keresztséget is fölvenni, ha alkalma lenne. A *vérkeresztség* a Krisztusért szenvedett vértanú-halál.

Rendesen az áldozópap és pedig a tulajdon lelkipásztor keresztel; szükség esetében azonban minden ember (még a nemkatholikus is) keresztelhet érvényesen, ha azt teszi, amit az anyaszentegyház tesz, vagyis, ha a keresztelés szavait helyesen kimondja s ezalatt vizet önt a keresztelendőnek fejére.

A keresztségi szertartások a következők:

A keresztszülők a keresztelendőt a sekrestyébe viszik annak jeléül, hogy még nem tagja az anyaszentegyháznak. A keresztelő papnak azon kérdésére: *mi lesz a gyermek neve,* a keresztszülő valamely szentnek a nevét mondja ki, aki a gyermeknek védőszentje s pártfogója lesz. A pap továbbá kérdi: «Ellene mondasz-e az ördögnek, hiszesz-e Istenben?» stb. Az utóbbi kérdésekre adott feleletekből áll a *keresztségi fogadás,* melyet illik későbbi életünkben megújítani. A pap erre kevés *sót* tesz a keresztelendő szájába annak jeléül, hogy miként a só megóvja az ételt a rothadástól, úgy legyen ment a megkeresztelt a büntől. Majd a pap a keresztszülőkkel elmondja a Miatyánkot, Üdvözlégy Máriát és a Hiszekegyet, azután *hamuból sarat* csinál s miként Krisztus Urunk a siketnémának, megérinti vele a kisded orrát és fülét e szavakkal: *Epheta,* azaz *nyílatkozzál meg.* A keresztény szívének ugyanis mindig nyitva kell lennie Isten igéjének

befogadására. Ekkor a pap a stóla végét a keresztszülőnek nyujtja s bevezeti a keresztelendőt a templomba a keresztkúthoz, hol a *keresztségi fogadás* ismétlése következik. A keresztszülők t. i. elmondják a pap kérdéseire a gyermek helyett, hogy ellentmond az ördögnek, hogy hisz Istenben stb.

Ezután a pap a keresztelendőt megkeni *szentelt olajjal,* ami a Szentlélek erősítő malasztját jelképezi. A pap most megkérdezi a keresztelendőt: «*Meg akarsz-e kereszteltetni?*» A keresztszülők igenlő válasza után megtörténik a *keresztelés.* A pap kereszt alakjában háromszor leönti a gyermek fejét keresztvízzel, miközben őt nevén szólítván, mondja: «**N.! Én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében**». Mivel a gyermek már Krisztus hive, a pap megkeni fejét *szent krizmával;* azután *fehér ruhácskát* nyujt neki annak jeléül, hogy a keresztségben nyert lelki tisztaságát mindig megőrizze. A keresztszülők erre *égő gyertyát* vesznek át a paptól, jelezvén, hogy a megkeresztelt követni fogja a hit világosságát. A pap ezután elbocsátja a megkereszteltet e szavakkal: «*Menj békében és az Úr legyen veled. Amen*».

15. §. A bérmálás.

A bérmálás szentség, amelyben a megkeresztelt ember a püspöknek kézföltétele, olajkenése és imádsága által a Szentlélektől megerősíttetik, hogy hitét állhatatosan vallja és aszerint éljen.

A bérmálás szentségét minden megkeresztelt ember fölveheti, aki még nincsen megbérmálva, mert e szentséget csak egyszer szabad fölvenni. Hogy a bérmálás lelkünk hasznára váljék, a kegyelem állapotában kell lennünk, tehát előtte a szent gyónáshoz és szent áldozáshoz kell járulnunk.

A bérmálás szentségét a *püspök* a következőképen adja föl:

A bérmálandók, miután a szent gyónást és áldozást már elvégezték, a templomban sorba állanak. A bérmaatyák vagy bérmaanyák a bérmálandók mögött állanak s jobb kezüket ezek vállára teszik. A püspök kiterjesztett kezekkel a Szentlélek áldását kéri a bérmálandókra, azután minden egyes bérmálkozó fejére teszi jobb kezét és *szentelt krizmába* mártott hüvelykujjával keresztalakban megkeni a

bérmálandó homlokát, miközben őt bérmanevén szólítva mondja: «**N.! Megjelöllek a kereszt jelével és megerősítlek az üdvösség krizmájával az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében**». Azután gyengén arculüti a megbérmáltat e szavakkal: «**Béke veled**», annak jeléül, hogy hitéért kész legyen bármily üldözést békén elviselni. Végül a püspök áldást ad a megbérmáltakra, melyet minden megbérmáltnak be kell várnia.

A bérmálásban keresztneve mellé új nevet kap az ember, ez a *bérmanév*. A szent, kinek nevét a bérmálkozó választja, újabb védőszentje és mennyei pártfogója, akit követnie kell az erények gyakorlásában. A bérmaszülőnek szintén megbérmáltnak kell lennie. Nem lehet bérmaszülő a bérmálandónak atyja vagy anyja, keresztszülője vagy szerzetes.

A *krizma* balzsammal kevert olaj, melyet a püspök megszentelt. Az *olaj* a benső megerősítést jelenti; a *balzsam*, melyet a rothadás ellen használnak, jelenti, hogy a megbérmált a nyert malaszttal őrizze meg lelkét a világ romlottságától.

16. §. Az Oltáriszentség.

Az Oltáriszentség a legfölségesebb szentség, a mi Urunk Jézus Krisztusnak igazi teste és vére, aki a kenyér és bor szine alatt lelkünk táplálására valóságosan jelen van.

Lelkünket azonban csak úgy táplálhatjuk, ha Jézus szent testét és vérét a kenyér és bor szine alatt magunkhoz vesszük; ez pedig a *szent áldozásban* történik. *A szentáldozás tehát az Úr Jézus szent testének és vérének valóságos vétele a mi lelkünk táplálására.*

Az Oltáriszentség kiosztása, vagyis a *szent áldozás* vagy a szentmisében a pap áldozása után, vagy a misén kívül a következő módon történik:

Az áldozók töredelmesen meggyónván, a legnagyobb tisztelettel az oltár lépcsőjére vagy a szentélyrácshoz térdelnek, mire a ministráns helyettük elmondja a *közgyónást* (Confiteor). Azután a pap feléjük fordul és keresztvetés mellett elmondja a föloldozás szavait, kezébe veszi a szent ostyát s az áldoztatókehely fölé tartva mondja: «**Ime az Isten Báránya,** *ime ki elveszi a világ bűneit*» (Ecce Agnus

Dei) s utána háromszor ismétli: «**Uram nem vagyok méltó,** *hogy bejöjj hajlékomba, hanem csak szóval mondjad és meggyógyul az én lelkem*» (Domine, non sum dignus). A pap ekkor az áldozóhoz lép, a szent ostyával keresztet vet s ráteszi azt az áldozónak nyelvére e szavakkal: **A mi Urunk Jézus Krisztusnak teste őrizze meg lelkedet az örök életre».** Az áldozók a szent ostyát rágás nélkül lenyelik, majd helyükre mennek, hogy ott imádják a lelkükbe költözött Jézust, neki hálát adjanak s a szükséges kegyelmekért imádkozzanak. Ha misén kívül történik az áldoztatás, ennek befejeztével a pap a kehellyel áldást ad s azután visszateszi az oltárszekrénybe. Ha mise közben áldoznak, a pap nem ad áldást, hanem a kelyhet visszatéve folytatja a szentmisét.

A hivek csak *egy szin* alatt, még pedig a kenyér szine alatt áldoznak, mert a kenyér szine alatt már Krisztusnak szent vérét is magunkhoz vesszük; továbbá azért, mert a kehelyből a bor könnyen kiömölhetik s végre sokan nem akarnának a közös kehelyből mások után inni.

17. §. A bűnbánat.

A bűnbánat szentség, amelyben a pap Isten helyett megbocsátja a bűnöket, ha a bűnös azokat szívből megbánja, igazán meggyónja és erős akarata van azokért eleget tenni.

A bűnbánat szentségéhez akkor járulunk, ha *szent gyónást* végzünk, vagyis *ha elkövetett bűneinket a papnak, mint Isten helyettesének megmondjuk.* A *gyónás* a következőképen történik:

Miután a gyónó lelkiismeretét gondosan megvizsgálta, bűneit igazán megbánta s erős fogadást tett, hogy többé nem vétkezik, letérdel a lelkiatya mellé, keresztet vet magára s ha az idő engedi, elmondja a gyónás előtti imádságot. Majd megmondja, mikor gyónt utoljára érvényesen s azután őszintén és világosan elmondja összes bűneit, amennyire azokra emlékezik s egyúttal megvallja a halálos bűnök számát és lényeges körülményeit. A gyónás végeztével folytatja a gyónási imádságot, melyben bűneit megbánja, javulást igér s a lelkiatyától elégtételt és föloldozást kér.

Ha a lelkiatya méltónak találja őt a föloldozásra, tanácsokat ad a gyónónak, melyekkel a bűnöket a jövőben könnyebben elkerülheti, megfelelő elégtételt szab eléje s föl-

oldozza őt e szavakkal: «**Én téged föloldozlak bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen**». A gyónó erre megcsókolja a stólát vagy a lelkiatya kezét s eltávozván, pontosan elvégzi a föladott *elégtételt.*

18. §. Az utolsó kenet.

Az utolsó kenet szentség, amelyben a beteg ember a szentelt olajjal való megkenés és a pap imádsága által Istentől malasztot nyer lelkének üdvösségére és sokszor testének javára is.

Az utolsó kenetet minden veszélyes betegségben föl szabad venni; sőt szabad ugyanegy hosszabb betegségben újból fölvenni, ha a halálveszély elmúlt, de újra beállott.

E szentségnek föladása következőképen történik:

A beteg hozzátartozói a beteg szobájában az Oltáriszentség iránti tiszteletből egy *asztalt fehér terítővel* leborítanak, amelyre *feszületet* s *két égő gyertyát* tesznek, továbbá *kevés sót, kenyeret, pamutot* és egy *pohár tiszta vizet,* hogy a pap a szentelt olajat letörölhesse ujjáról. Ha a beteg még áldozhatik, a pap a szent olajon kívül elhozza magával az Oltáriszentséget. Az egyházfi égő lámpával megy előtte s csenget, hogy az emberek az Oltáriszentséget térdhajtással üdvözöljék.

A pap belép a beteg szobájába s mondja: «*Békesség e háznak s minden benne lakónak*». Azután leteszi az Oltáriszentséget a leterített asztalra s a beteget meghinti szentelt vízzel, jelezve a szükséges lelki tisztaságot. A beteg erre meggyónik és megáldozik, a pap pedig a pohár vízben lemossa ujjait, melyekkel az Oltáriszentséget érintette. Miután a pap nehány imádságot mondott, jobb kezének hüvelykujját a betegek szent olajába mártja s keresztalakban megkeni a betegnek *szemeit, fülét, orrát, ajkait, kezeit* és *lábafejét* s ugyanannyiszor mondja: «**E szent kenet és az ő kegyes irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr, amit látás** *(hallás, szaglás stb.)* **által vétkeztél. Amen**». Az olaj gyógyít és erősít s azért jelenti a beteg lelki gyógyulását és erősödését a szenvedések eltürésére; enyhíti a betegség fájdalmait, sőt testünk egészségét is megszerzi, ha az lelkünknek javára szolgál. A pap azután a pamuttal, kenyérrel és sóval letörli az olajat ujjáról s imádkozik a beteg lelki és testi javáért.

A kenet szentségén kivül a pap még *apostoli áldást* is ad a betegre, miáltal az *teljes búcsut* nyer.

Miután a pap mindent elvégzett, megvigasztalja a beteget s eltávozik.

19. §. Az egyházi rend.

Az egyházirend szentség, mely által azok, kik azt fölveszik, papi hatalmat és különös malasztot nyernek, hogy lelki hivatalukban helyesen eljárjanak.

Az egyházirend szentségének föladását vagy másképen a *papszentelést* csakis *püspök* végezheti. Aki az egyházirend szentségét fölvette, azt *papnak, misés-* vagy *áldozópapnak* nevezik.

A papi hatalomnak *két főfokozatát* különböztetjük meg: *az áldozópapi* és *a püspöki hatalmat.*

45. Püspök teljes díszben.

Az *áldozópapot* mise közben szenteli föl a püspök imádság, kézrátétel, a miseruha ráadása, a szent olajjal való megkenés, továbbá a kehely és tányérka átnyujtása által. Az áldozópapi hatalom főképen abban áll, hogy a fölszentelt pap: 1. **a kenyeret és a bort Krisztus szent testévé és vérévé változtathatja, vagyis a szent misét bemutathatja**; 2. **a bűnöket megbocsáthatja vagy megtarthatja, általában a szentségeket — a bérmálás és egyházirend kivételével — kiszolgáltathatja**; 3. **Isten igéjét hirdetheti.**

A papi hatalomnak **legfőbb foka a püspöki hatalom.** A püspökök a bérmálás és egyházirend szentségét is föladhatják, fontosabb szen-

teléseket végezhetnek s az egyháznak egy kijelölt részét kormányozzák.

Az egész anyaszentegyház ugyanis *egyházi megyékre* van fölosztva, melyeknek mindegyikét egy-egy *püspök* kormányozza, kinek tanácsadói a *kanonokok*. Minden egyházmegyében több *plebánia* van, melyeknek élén egy-egy *plebános* áll, kinek olykor egy vagy több *segédje* van, kiket *segédlelkészeknek* vagy *káplánoknak* nevezünk. Több egyházmegye élén áll az *érsek*. Magyarország összes püspökei és érsekei fölött van az *esztergomi érsek*, aki a *hercegprimás* nevet viseli. Az egész anyaszentegyháznak feje a *római pápa*, kinek tanácsadói a *bibornokok*. Nevüket bi-

46. Pápai hármas korona.

borvörös ruhájuktól kapták s legfeljebb hetvenen lehetnek. A bibornokok legkiválóbb joga az, hogy ők *választják az új pápát*.

Ha az előbbi pápa meghalt, a bibornokok tiz nap mulva egybegyülnek a pápaválasztásra. A bibornokok egymástól elkülönítve ejtik meg a választást s az lesz a pápa, kire a szavazatok kétharmada esik. Az új pápa rögtön más nevet vesz föl, felölti hófehér ruháját, ujjára húzza a pápai gyűrűt s a bibornokok hódolatát fogadja. A pápát nemsokára körmenetben hordozható karszéken szent Péter templomába viszik, hol ünnepélyes szentmisét mond, mely után a templom erkélyén a legidősebb bibornok fejére teszi a *pápai hármas koronát*, ő pedig a harangok zúgása mellett áldását adja Rómára és az egész kereszténységre.

A világi papságon kívül sokan vannak, kik bizonyos szabályok alatt együtt laknak s az evangéliumi tanácsokat követik, vagyis önkéntes szegénységben, örökös szüzességben s állandó engedelmességben élnek. Ezeket *szerzeteseknek* nevezzük, akik lelkipásztorkodással, az ifjúság nevelésével és oktatásával, betegek ápolásával vagy hithirdetéssel fog-

lalkoznak. Hazánkban a legismertebb szerzetesek a *szentferencrendiek, a szent-benedekrendiek, a piaristák, az irgalmasrendiek, a jezsuiták, a cisterciták, premontreiek* stb. Vannak *nőszerzetesek* is, kiket *apácáknak* nevezünk. Ilyenek például az *orsolyaszüzek, az erzsébetapácák* stb.

20. §. A házasság.

A házasság szentség, amelyben egy férfi és egy nő fölbonthatatlan életszövetségre lép egymással s Istentől malasztot nyer, hogy a házas állapot kötelességeit mindhalálig hiven teljesíthesse.

A házasság bizonyos körülmények miatt nem jöhet mindig létre; e körülményeket, melyek a házasság megkötését megakadályozzák, *házassági akadálynak* nevezzük. Azért a plebános, midőn a jegyespár nála bejelenti, hogy egymással házasságot akarnak kötni, megvizsgálja, nincs-e közöttük házassági akadály s hogy ismerik-e kellően a katholikus vallás igazságait? Azután három vasárnapon vagy ünnepen kihirdeti a templomban a házasulandókat. Ez azért van, hogy a hivek közül azok, kik valamely akadályt tudnak, azt a plebánosnak bejelentsék. Ha a háromszoros kihirdetés megtörtént és semmi akadály sincs, megtörténik a *házasságkötés.*

Miután a jegyesek meggyóntak és megáldoztak, *két tanú* kiséretében megjelennek a templomban s az oltár lépcsőjénél megállanak. A plebános vagy helyettese megkérdezi őket, **akarnak-e egymással házasságot kötni?** Ha azt felelik: **Igen, meg van kötve a házasság.** Erre a pap *megáldja a jegygyűrűket* s fölcserélve az új házastársak ujjára húzza azokat, annak jeléül, hogy miként a gyűrűnek nincsen vége, úgy az ő hűségüknek sem szabad véget érnie.

Ezután a pap *megáldja a házastársakat,* kik kezet fognak egymással s a pap átköti *stólával* kezüket, jelezvén ez által, hogy *házasságuk többé föl nem bonható.* A házastársak most jobb kezüket a feszületre téve *megesküsznek,* hogy egymáshoz hivek lesznek s egymást holtig el nem hagyják.

Ezen eskütől a házasságkötést *esküvőnek* is nevezik. Végül megcsókolják a feszületet s miután a pap szentelt vízzel meghintette őket, véget ér az esküvő.

III. A szentelmények.

21. §. A szentelmények fogalma.

Azon szent cselekményeket, melyek által az anyaszentegyház egyes személyeket és tárgyakat Isten tiszteletére fölavat vagy pedig az emberek és tárgyak számára Isten áldását kieszközli, szentelményeknek nevezzük.

Szentelményeknek azért nevezzük, mert a szentségekhez hasonlítanak ugyan, de tőlük mégis nagyon különböznek, amennyiben a szentségeket Krisztus Urunk, a szentelményeket az anyaszentegyház rendelte; továbbá a szentségek az Istentől adott belső erő által hatnak, a szentelmények pedig az anyaszentegyház esedezése és áldása által.

A szentelményeknél megkülönböztetünk *szenteléseket* és *áldásokat.*

22. §. A szentelések.

A szentelés olyan szent cselekmény, mellyel az egyház bizonyos személyeket vagy tárgyakat a közhasználattól elkülönít s különösen Isten szolgálatára rendel.

1. *A személyek szentelése* közül megemlítendő:

A pápa megkoronázása. (Lásd 19. §.)

A király fölkenése. Az ó-szövetségben is szokásban volt a királyokat fölkenni s e szokás a kereszténységben is megvan. A királyt ugyanis az anyaszentegyház keni föl és koronázza meg annak jeléül, hogy a király Isten akaratából uralkodik s hatalma Istentől származik, továbbá hogy Isten akarata szerint kell népét kormányoznia. A fölkent király személye szent és sérthetetlen. A király fölkenését és koronázását az ország első püspöke, Magyarországban a hercegprimás végzi.

Megemlítendő még a **szerzetesek** és **apácák fölavatása,** továbbá az **apát-fölavatás.** Némely szerzetesrendnek előljáróját ugyanis *apátnak* nevezik, kinek fölavatasát a püspök végzi.

2. *A tárgyak szentelése* közül nevezetesebbek:

A templom- és oltárszentelés. A templom fölépülése után csak akkor lehet benne istenitiszteletet tartani, ha a püspök vagy helyettese a templomot az oltárral együtt fölszentelte vagy legalább megáldotta.

A **harangok,** valamint az **egyházi ruhák** és **készletek** szentelése szintén megfelelő szertartásokkal történik.

Az **olajok szentelését** a püspök nagycsütörtökön végzi.

A **vízszentelés** bármikor történhetik. Az egyház és a hivek gyakran használják a szenteltvizet, mint a szív tisztaságának jelképét. Husvét és pünkösd szombatján külön vizet szentelnek a keresztelendők számára s ez a *keresztvíz.*

A **temetőszentelés.** Mivel a temetőben helyezik el a meghalt keresztények tetemeit, az anyaszentegyház előbb megszenteli a temetkezésre kijelölt földet.

Ezeken kívül megemlítendő még a *gyertyaszentelés* gyertyaszentelő Boldogasszony napján (febr. 2.), a *hamuszentelés* hamvazószerdán, a *barkaszentelés* virágvasárnapon, a *vetések megáldása* szent Márk napján stb.

23. §. Az áldások.

Az áldás oly szent cselekmény, amellyel az anyaszentegyház bizonyos személyeket vagy tárgyakat Isten különös oltalma alá helyez s kéri Istent, hogy a megáldott tárgyakat az emberekre nézve üdvösökké tegye.

A személyekre adott áldások közül nevezetesebbek:

Az **Oltáriszentséggel adott áldás.** A pap kezébe veszi a legméltóságosabb Oltáriszentséget s a nép felé keresztet vet azzal, miközben csengetyűvel jelt adnak. Mivel ekkor tulajdonképen maga az Üdvözítő adja áldását, azért térdre kell borulnunk s őt imádnunk.

A **szentbeszéd után** és a **szentmise végén** a pap úgy ad áldást, hogy a nép felé keresztet vet. Mindkettőt térdelve és keresztet vetve illik fogadni.

Az **újmisés pap** első szentmiséje után s az arra következő napokban megáldja a hiveket kézföltétel, keresztvetés és megfelelő imádság mellett.

A **Balázs-áldást** a torokbaj ellen osztja az anyaszent-

ház. Szent Balázs püspök ugyanis egy asszonynak egyetlen fiát, kinek torkán halszálka akadt meg, a haláltól csodálatosan megmentette; azért szent Balázs napján (febr. 3.) a pap két gyertyát szentel, azokat egybekötve állunkhoz illeszti s a torokbaj ellen áldást oszt.

A *halottak megáldása,* más szóval **temetés.** Az egyház a kereszténynek holttestét is tiszteletben tartja s azért, mielőtt azt a szentelt földbe temetnék, még utolsó áldásában részesíti. A temetési szertartás imákból, énekekből és áldásokból áll. Az egyház kéri Istent, hogy a megholtnak lelke iránt legyen irgalmas; azután a halottat a kereszt elővitele és harangszó mellett kikiséri a temetőbe, hol a pap a koporsót és a sírt meghinti szenteltvízzel; néhány imádság után a koporsót lebocsátják a sírba. A sír fölé keresztet tűznek, mert az elhunyt hitt Krisztusban, aki által jövendő föltámadását várja.

A személyeken kívül az egyház *megáldja a tárgyakat is,* mint a hívek *lakását, új épületeket, iskolákat, hidakat, a földeket, ételeket stb.*

IV. Az egyházi ájtatosságok.

24. §. Az imádság és a templomi ájtatosságok.

A szentmisén, továbbá a szentségek és szentelmények használatán kívül még más eszközökkel is megnyerhetjük Isten malasztját. Ezen eszközök az *imádság* és a *templomi ájtatosságok.*

1. **Imádkozni tesz: elménket és szivünket Istenhez emelni, hogy őt dicsérjük, vagy neki hálát adjunk, vagy tőle valamit kérjünk.**

Minden imádság elején és végén *keresztet vetünk* magunkra.

A leghasználatosabb imádságok a **Miatyánk,** az **Üdvözlégy Mária** és az **Apostoli hitvallás** (Hiszekegy); továbbá az **Úrangyala,** melyet a reggeli, déli és esti harangozáskor imádkozunk.

A szent olvasó vagy rózsafűzér-imádságot a boldogságos Szűz Mária tiszteletére imádkozzuk s benne egyúttal megemlékezünk a Megváltó életéről, szenvedéséről és

megdicsőüléséről. *Október hónapban* mindennap közös rózsafűzér-ájtatosságot tartanak a templomban.*

* *A szent olvasó imádkozási módja a következő:*

A szent olvasó áll: 1. a bevezető imádságokból; 2. öt szakaszból vagy tizedből. A bevezető imádságok: a Hiszekegy, a Miatyánk és három Üdvözlégy Mária. A szakaszok (tizedek) egy Miatyánkból és 10 Üdvözlégy Máriából állanak. A bevezető imádságok és minden szakasz végén mondjuk: Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek-Istennek, miképen kezdetben vala most és mindenkor és mindörökön örökké. Ámen. Minden Üdvözlégy Máriában a «*gyümölcse Jézus*» szavak után egy úgynevezett *titkot* szúrunk közbe, mely a Megváltónak vagy Szűz Máriának életéből van véve. Egy-egy szakaszban mindig ugyanazt a titkot mondjuk. E titkok minősége szerint lehet a szent olvasó: *örvendetes, fájdalmas és dicsőséges.*

A titkok a következők:

Az *örvendetes olvasónál* (adventtől—hamvazó szerdáig):
A bevezető Üdvözletekben:
1. ... ki bennünk nevelje az igaz hitet;
2. ... ki bennünk nevelje az erős reményt;
3. ... ki bennünk nevelje a tökéletes szeretetet.
Első tizedben: ... kit te szent Szűz méhedben fogantál;
Második tizedben: ... kit te szent Szűz Erzsébetet látogatván hordoztál.
Harmadik tizedben: kit te szent Szűz e világra szültél;
Negyedik tizedben: ... kit te szent Szűz a templomban bemutattál;
Ötödik tizedben: ... kit te szent Szűz a templomban megtaláltál.
A fájdalmas olvasónál (hamvazó szerdától—husvétig):
A bevezető Üdvözletekben:
1. ... ki értelmünket megvilágosítsa;
2. ... ki akaratunkat tökéletesítse·
3. ... ki emlékezetünket erősítse.
Első tizedben: ... ki érettünk vérrel verejtékezett;
Második tizedben: ... ki érettünk megostoroztatott;
Harmadik tizedben: ... ki érettünk tövissel koronáztatott;
Negyedik tizedben: ... ki érettünk a keresztet hordozta;
Ötödik tizedben: ... ki érettünk a keresztre feszíttetett.
A dicsőséges olvasónál (husvéttól—Szentháromság vasárnapig):
A bevezető Üdvözletekben:
1. ... ki gondolatainkat irányítsa;
2. ... ki szavainkat vezérelje;
3. ... ki cselekedeteinket kormányozza.
Első tizedben: ... ki halottaiból föltámadott;
Második tizedben: ... ki a mennyekbe fölment;
Harmadik tizedben: ... ki a Szentlelket elküldötte;
Negyedik tizedben: ... ki téged, szent Szűz, a mennyekbe fölvett;
Ötödik tizedben: ... ki téged, szent Szűz, a mennyekben megkoronázott.

2. A *templomi ájtatosságok*, vagyis a templomban végeztetni szokott közös imádságok közé tartozik:

A délutáni istenitisztelet. Ez leginkább vasár- és ünnepnapokon fordul elő s a *litániának* elimádkozásából áll. A *litánia* könyörgő imádság, melyet a pap és a hivek fölváltva végeznek. A nyilvános istenitiszteletnél használatos litániák a *Jézus szent nevéről* és *Jézus szent Szivéről* szóló *litánia*, a *lorettói litánia* Szűz Mária tiszteletére és a *Mindenszentek litániája.*

Az ünnepies szentségimádás. Különös alkalmakkor rövidebb időre vagy néha egész napra ki szokták tenni az Oltáriszentséget, hogy a hivek imádják.

A keresztúti ájtatosság a Jézus szenvedéseit és halálát ábrázoló képek előtt történik a templomban vagy külön fölállított keresztutakon (kálvárián). A hivek minden állomásnál megállapodnak, imádkoznak és elmélkednek Jézus szenvedései fölött. Ezen ájtatosságot leginkább nagybőjti időben szokás végezni. (Lásd 4. §.)

A májusi ájtatosságot Szűz Mária tiszteletére május havában naponkint tartják s a litániának elimádkozásából áll.

Az egyházi körmenet az, midőn a papság és a hivek a kereszt elővitele, zászlók, imádság és ének mellett ünnepélyesen fölvonulnak, a miáltal katholikus hitüket nyilvánosan bevallják. Vegyünk részt mi is bátran a körmenetekben s ájtatos viseletünkkel nyiltan valljuk meg hitünket a világ előtt. Ha a körmenetben az Oltáriszentséget is körülviszik, a legmélyebb imádással és tisztelettel legyünk eltelve az Oltáriszentségben jelenlevő Úr Jézus iránt. Ilyen körmenetek vannak *gyertyaszentelő Boldogasszony napján, virágvasárnapon, nagyszombaton föltámadáskor, Úrnapján, búzaszenteléskor, a keresztjáró héten,* továbbá egyes *rendkívüli alkalmakkor*, mint pl. *Szent István napján* Budán (aug. 20.).

Ha a körmenet távolabb eső helyekre, rendesen kegyhelyekre megy, akkor azt *búcsujárásnak*, távoli országokban levő szenthelyekre irányuló búcsujárást pedig *zarándoklatnak* nevezzük. Az egyház a résztvevő hiveknek búcsut engedélyez s innen van a búcsujárások neve is.

HARMADIK SZAKASZ.

A szent idők.

25. §. Az egyházi év fogalma és fölosztása.

Annak emlékére, hogy Isten a hatnapi teremtés után a hetedik napot megszentelte, az ó-szövetségben a *szombat* volt a heti ünnep. Mivel azonban Jézus föltámadása és a Szentlélek eljövetele vasárnapon történt, az anyaszentegyház már az apostolok ideje óta **a vasárnapot** rendelte Isten tiszteletére.

Az anyaszentegyház a vasárnapokon kívül megszenteli még azon napokat is, amelyekhez megváltásunk történetéből kiváló események emléke füződik, mint pl. Jézus születése, föltámadása, a Szentlélek eljövetele stb. Az ilyen napokat az **Úr szent ünnepeinek** nevezzük; azokat a napokat, amelyeket az egyház egyes nagy szentek emlékének szentel, **szentek ünnepeinek** mondjuk.

Isten és az anyaszentegyház parancsolja, hogy a vasár- és ünnepnapokat megüljük és megszenteljük az által, hogy 1. *figyelmesen, illedelmesen és ájtatosan résztveszünk* az *egész* szentmisén s ha lehet, szentbeszédet hallgatunk; 2. a szolgai munkától tartózkodunk.

Egész szentmisét hallgatunk, ha annak egyik főrészét sem mulasztjuk el. *Figyelmesen* vagyunk jelen, ha szándékosan el nem szórakozunk s a szentmise főrészeire vigyázunk. *Illedelmesen* hallgatjuk a szentmisét, ha külső magunkviselete által is mély tiszteletet mutatunk. *Ájtatosan* vagyunk jelen, ha különösen a főrészeknél az Istent alázatos szívvel imádjuk s neki a vett jókért hálát adunk.

Az anyaszentegyház azt akarja, hogy az ünnepek méltó megülésére *előkészüljünk,* ha pedig már elmultak, még egy időn át *visszaemlékezzünk.* Ezért a nagyobb ünnepeket egy napi előkészület, az úgynevezett **vigilia** előzi meg, az ünnep után pedig **nyolc napi utóünneplés** következik, melyet az **ünnep nyolcadának** nevezünk.

Vigilia annyit tesz, mint *virrasztás,* mert régente a hivek az ünnepet megelőző éjjelen virrasztottak és imádkoztak. A legtöbb vigilia-napon **böjt** van előírva.

Az összes vasár- és ünnepnapoknak sorozatát az előkészületi idővel és utóünnepléssel, egyházi évnek nevezzük. Az *egyházi év* — eltérőleg a polgári évtől — advent első vasárnapjával kezdődik s pünkösd után való utolsó vasárnappal végződik.

Az egyházi év a három legfőbb ünnep szerint, **három ünnepkörre oszlik: a karácsonyi, husvéti és pünkösdi ünnepkörre.**

Az ünnepek tárgyuk szerint fölosztatnak 1. **az Úr ünnepeire**; 2. **a szentek ünnepeire.** A szentek ünnepeinél pedig megkülönböztetjük: 1. **a boldogságos Szűz Mária**; 2. **a szent angyalok**; 3. **a szentek nyilvános ünnepeit.**

I. Az Úr ünnepei.

26. §. A karácsonyi ünnepkör s annak főünnepei.

1. **A karácsonyi ünnepkörben az Atya Isten szeretetét ünnepeljük, aki az emberek megváltására egyszülött Fiát leküldötte a földre.** Ezen ünnepkörnek *főünnepe a karácsony,* vagyis a Megváltó születésének emlékünnepe, amely ünnepnek méltó megülésére az anyaszentegyház a hiveket hosszabb időn át előkészíti. Ezen **előkészületi idő az advent,** ami annyit tesz, mint *eljövetel, Úrjövet.* Az advent négy hétig tart, mert az emberiség is négyezer évig várakozott a Megváltó eljövetelére. Az adventben az egyház a hiveket *bűnbánatra* inti; kétszer hetenként, szerdán és pénteken szigorú bőjtöt parancsol, tiltja a zajos mulatságokban való részvételt s az istenitiszteletnél a bűnbánat kifejezésére — az ünnepeket kivéve — violaszinű ruhát használ, a szentmisében pedig elmarad a Glória.

Adventben a boldogságos Szűz Mária tiszteletére az egyház napfölkelte előtt (korán reggel) *hajnali miséket* tart. E miséket *Rorátének* is nevezzük, mert a mise e szavakkal kezdődik: «*Rorate coeli*», ami annyit tesz: «*Harmatozzatok egek*». E szavak által a Megváltó utáni vágyódásunkat fejezzük ki. A Rorate napfölkelte előtt van, mert az igazság napja csak Krisztus Urunk születésével virradt reánk.

2. Urunk ünnepei közül ezen ünnepkörbe a következők esnek:

Karácsony ünnepe, vagyis *Jézus Krisztus születésének napja* (december 25.). A megelőző napon vigilia-bőjttel ké-

szülünk a nagy ünnepre; az ünnep előestéjén pedig a nagy öröm kifejezésére a családtagok egymást, de különösen a gyermekeket, ajándékokkal örvendeztetik meg. A *karácsonyfát,* melyet ilyenkor szoktak fölállítani, ajándékokkal és apró gyertyákkal ékesítik föl. A karácsonyfa emlékeztet a paradicsomi tiltott fára, amelynek gyümölcséből ősszüleink Isten tilalma ellenére ettek s ez által Isten igazságos haragját vonták magukra s az egész emberiségre; másrészt emlékeztet Krisztus keresztfájára is, melyen halálával megváltott minket. Az ajándékok Istennek ajándékát, a megváltást, a gyertyák pedig Krisztust, a világ világosságát jelentik. *A bethlehemi jászol,* melyet karácsony táján fölállítanak, Jézus születését állítja elénk.

Karácsony napján az egyház nagy ünnepiességgel fejezi ki örömét. Ezen napon minden pap *három szentmisét* mondhat. Az első szentmise éjfélkor van, mert Jézus akkor született; a második szentmise hajnalban van, mert ekkor jöttek a pásztorok Jézust imádni; a harmadik szentmisét nappal mondják, mert Jézus Krisztus, az igazság napja, az egész világra fényt árasztott.

Kis-karácsony (január 1.) a nyolcadik nap karácsony után. E napon kapta az isteni kisded a Jézus, azaz Üdvözítő nevet. Ekkor kezdődik a *polgári év* is, azért azt *újév* napjának is nevezik.

A megelőző napon van **szent Szilveszter napja,** mely az évnek utolsó napja. Este a templomokban hálaadó istenitiszteletet tartának, amikor is meg kell köszönnünk Istennek az egész éven át kapott jótéteményeket.

Vízkereszt ünnepén (január 6.) három eseményt ünnepelünk. Az első esemény a *napkeleti bölcsek* vagy a *három király* megjelenése a kis Jézus előtt. Innen ez ünnepet a *három király ünnepének* is mondjuk. A második esemény *Jézusnak megkeresztelkedése* a Jordán folyóban, a harmadik esemény *Jézus első csodája a kánai mennyegzőn,* midőn a vizet borrá változtatta. E két utóbbi eseménynek emlékére az egyház az ünnep előtti délután *vizet szentel;* innen a *vízkereszt* elnevezés. E napon sok helyen a keresztények lakásait a pap meghinti szenteltvízzel, megfüstöli tömjénnel s krétával a három király (Gáspár, Menyhért, Boldizsár) nevének kezdőbetűit s az évszámot a lakás ajtajára írja (például 19 † G † M † B † 06).

Jézus szent nevének ünnepe vízkereszt utáni második vasárnapon van. Ezen ünnep figyelmeztet minket Jézus imádandó nevének tiszteletére. Jézus szent nevének dicsőítésére szolgál a régi katholikus köszöntési mód: «**Dicsértessék a Jézus Krisztus**»; amire a felelet: «**Mindörökké. Amen**».

27. §. A husvéti ünnepkör és a nagybőjti időszak.

A husvéti ünnepkörben a Fiú Isten szeretetét ünnepeljük, ki szenvedésével és halálával megváltotta az embereket.

Főünnepe a *husvét*, vagyis *Urunk föltámadásának ünnepe.*

A régi keresztények bőjttel készültek elő a husvét megünneplésére; némelyek hetven, mások hatvan vagy ötven nappal előbb kezdték meg a bőjtöt, míg végre az egyház elrendelte, hogy a hivek **negyvennapi bőjttel** készüljenek a husvét megünneplésére.

A **negyvennapi bőjt**, vagy másképen a **nagybőjt hamvazó szerdán kezdődik és husvétig tart.**

Hamvazó szerdán a pap szentelt hamut hint fejünkre e szavakkal: «*Emlékezzél meg ember arról, hogy por vagy és porrá leszesz*». A hamu a mulandóságra s így a bűnbánatra is figyelmeztet. Azért a nagybőjt reánk nézve a bűnbánat ideje legyen, hogy némileg eleget tegyünk bűneinkért, melyek a Megváltó szenvedését és halálát okozták. Az egyház a nagybőjtön át — a vasárnapokat kivéve — *tulajdonképeni bőjtöt* rendel, tiltja a zajos mulatságokat és ünnepélyes mennyegzőket, az oltárok képeit eltakarja, a szentmisében violaszinű ruhát használ s a Glória elmarad; továbbá bőjti szentbeszédeket és keresztúti ájtatosságokat tart. Hogy az előírt husvéti szent gyónást és áldozást mindenki elvégezhesse, az egyház megengedi, hogy a hivek már a nagybőjtben — és pedig rendesen a nagybőjt harmadik vasárnapjától kezdve — eleget tehetnek e parancsnak. (Lásd 29. §.)

A nagybőjt ötödik vasárnapját **fekete vasárnapnak** nevezzük. A feszületeket violaszinű lepellel takarják le, mert a napi evangélium szerint az Úr Jézus elrejtőzött a zsidók elől, kik őt meg akarták kövezni.

Legmélyebb gyászt fejez ki az egyház az utolsó héten,

melyet *nagyhétnek* nevezünk s mely *virágvasárnappal* kezdődik.

28. §. A virágvasárnap és a nagyhét.

1. A nagybőjt utolsó vasárnapját **virágvasárnapnak** nevezzük. Mivel Jézus e napon vonult be ünnepélyesen Jeruzsálembe, midőn a nép pálmaágakat hintett utjába, ennek emlékére az egyház *barkát* szentel s e megszentelt ágakkal a hivek *körmenetet* tartanak. Visszajövet a körmenet zárva találja a templom kapuját, mely csak akkor nyílik meg, midőn a pap a kereszttel háromszor megkopogtatja. E szertartás azt jelenti, hogy a mennyországot Krisztus keresthalála nyitotta meg számunkra. Körmenet után a pap ünnepélyes szentmisét mond, mely alatt a *passiót,* vagyis *Krisztus kínszenvedésének történetét* éneklik.

2. Virágvasárnappal kezdődik **a nagyhét,** a melynek folyamán valóban **nagy események** emlékét ünnepeljük.

Az egyház *nagyszerdán, nagycsütörtökön* és *nagypénteken* gyászistenitiszteletet tart s a pap Krisztus kínszenvedésének történetét újból elolvassa.

Nagycsütörtök az Oltáriszentség szerzésének emléknapja. Ennek örömére a pap fehér szinben szentmisét mond s Glóriát énekel. Ekkor az orgona s az összes harangok megszólalnak, de azután elnémulnak annak kifejezésére, hogy az Üdvözítő e napon kezdette meg szenvedését. A harangok nagyszombatig hallgatnak s helyettük a szomorúság kifejezésére *fakeleppel* adnak jelt az istenitiszteletre.

A pap a szentmisében három ostyát változtat át az Úr testévé. Az egyiket áldozáskor magához veszi, a másik kettőt pedig elteszi a nagypénteki csonkamise és a szentsír számára. E két szent ostyát a pap kehelybe teszi, letakarja s a mise végén egyik mellékoltáron a szentségházba zárja. Mise után a pap az oltárokat megfosztja ékességeiktől, annak emlékére, hogy Krisztus Urunkat is megfosztották ruháitól. Püspöki templomokban ezután a *lábmosás* következik. A püspök Krisztus Urunk példájára 12 szegény aggastyánnak lábait megmossa, letörli és megcsókolja. E napon szenteli a püspök az *olajokat* is.

Nagypéntek az Úr Jézus halálának emléknapja. Azért a pap fekete miseruhában megy az oltárhoz, hol

arcraborul, miáltal az egyház mély fájdalmát fejezi ki. Majd fölmegy az oltárhoz, elolvassa Krisztus kínszenvedésének történetét s több *imádságot* mond az *egész emberiségért.* Az imádságok után a *kereszt leleplezése* és *nyilvános tisztelete* következik. A pap kezébe veszi a letakart feszületet s az oltár lépcsőin fokozatosan megállapodva, lassanként leveszi róla a leplet. Erre a feszületet az oltár előtt kiterített fekete posztóra fekteti s előtte háromszor letérdelve imádkozik, végül pedig megcsókolja a feszületet. Ugyanazt teszik azután a hivek is.

Ezután következik a **csonkamise.** Nagypénteken ugyanis a pap nem mond rendes misét, hanem azon szent ostyát mutatja föl s veszi magához, melyet nagycsütörtökön változtatott át Krisztus testévé. A csonkamise végeztével a pap a fönmaradt harmadik szent ostyát a szentségtartóba teszi s a hivek kisérete mellett egy földiszített oltárhoz, az úgynevezett **szentsirhoz** viszi s ott elhelyezi. A hivek gyakrabban fölkeresik a szentsírt s az ott kitett Oltáriszentséget imádják s hálát adnak a megváltásért.

Nagyszombat husvét ünnepének előnapja; e napon Jézus holtteste a sírban feküdt. A szentmise előtt *különféle szertartások* vannak.

Ilyen a *tűzszentelés;* kovából ütött szikrával tüzet csinálnak s a pap megszenteli. A tűz Krisztust, a kova pedig a kősziklába vájt sírt jelenti. A *husvéti gyertya,* melyet a pap megszentel, Krisztust, a belé illesztett öt tömjénszem Krisztus öt szent sebét jelenti. A *keresztvíz szentelése* a keresztkútnál történik, mely után a pap fehér miseruhát vesz föl s megkezdi a szentmisét. Az öröm kifejezésére *Glóriát* énekel, amire az orgona és a harangok ismét megszólalnak, hirdetve Krisztus föltámadását.

A **föltámadási ünnepély** nagyszombaton estefelé van. A pap fehér vecsernyepalástban a szentsírhoz megy, kezébe veszi az Oltáriszentséget s a nép felé fordulva, háromszor énekli: «*Pax vobis, ego sum*», vagyis: «*Békesség nektek, én vagyok*». Azután megkezdi a husvéti éneket: «*Föltámadt Krisztus e napon*», mire a nép folytatja s a harangok zúgása mellett megindul az ünnepélyes körmenet, melynek végeztével eléneklik a «*Téged Isten dicsérünk*» (Te Deum) kezdetű hálaéneket, befejezésül pedig a pap az Oltáriszentséggel áldást ad.

29. §. A husvéti ünnepkör két főünnepe.

A husvéti ünnepkörnek két főünnepe a *husvét* és az *áldozócsütörtök.*

1. **A husvét Krisztus Urunk föltámadásának ünnepe.** Mivel ezen ünnep az egyházi évnek legnagyobb örömnapja, az egyház igen nagy pompát fejt ki. A templomot ünnepélyesen földiszítik s az oltárra a *föltámadt Jézus szobrát* helyezik, a papság pedig a legszebb ruhában végzi az istenitiszteletet s gyakran fölhangzik az örvendetes alleluja. Husvét ünnepe két napon át tart: vasárnapon és hétfőn.

Az egyház husvét napján megszenteli a húsféléket, a kenyeret, tojást. E szokás a régi keresztényektől származik, kik Isten áldását kérték azon ételekre, amelyeket a nagyböjtön át nem élveztek.

Hogy a mi lelkünk is föltámadjon a bűn sirjából, az anyaszentegyház parancsolja, hogy husvétkor szent gyónást és szent áldozást végezzünk. Mivel azonban husvét napján nem végezhetné el mindenki szent gyónását és áldozását, az egyház hosszabb időt jelöl ki erre; ezen idő rendesen a nagyböjt harmadik vasárnapjától áldozócsütörtökig tart.

2. **Áldozócsütörtökön az Úr Jézus mennybemenetelét ünnepeljük.** Ez husvét után negyvenedik napra esik, mert Jézus föltámadása után még negyven napig maradt a földön, azután pedig tanítványai szemeláttára az Olajfák hegyéről fölemelkedett az égbe. Ennek emlékére a szentmise alatt az evangélium után eloltják a husvéti gyertyát s az oltárról eltávolitják a föltámadt Krisztus szobrát.

Áldozócsütörtök az utolsó nap, melyen a husvéti gyónást és áldozást el lehet végezni; innen származik ezen ünnepnek magyar neve is.

A *husvét utáni első vasárnapot* **fehérvasárnapnak** nevezzük, mert régen az újonnan megkereszteltek nagyszombattól kezdve fehér ruhát viseltek s ezen vasárnapon jelentek meg benne utoljára, amikor is letették a keresztségi fogadást. Most a gyermekek fehérvasárnapon szoktak az **első szentáldozáshoz** járulni s ekkor megújítják a keresztségi fogadást.

Az egyház ezen időszakban *körmeneteket* tart. Ilyen a *buzaszentelő körmenet* szent Márk napján (ápril 25.), amidőn a papság a hívekkel a szántóföldekre megy s azokra Isten

áldását kéri. Áldozócsütörtök előtti három napon vannak a *keresztjáró körmenetek*. A hivek a templomból körmenetben egy más templomba vagy ennek hiján egy kereszthez mennek; innen nevezik e körmenetet keresztjáró körmenetnek. Ez alkalommal kérjük Istent, hogy minden bajt és szerencsétlenséget távolítson el tőlünk.

30. §. A pünkösdi ünnepkör s annak főünnepei.

A pünkösdi ünnepkörben a Szentlélek Istennek irántunk való nagy szeretetét ünnepeljük, ki az anyaszentegyházat szüntelen kormányozza, a hiveket megszenteli s malasztjával segíti.

Mivel az apostolok tíz napig várták a Szentlelket, az egyház is tíz napig készíti elő hiveit e nagy ünnepre. A tulajdonképeni előkészület azonban a pünkösd előtti napon, szombaton van. Ez a pünkösd vigiliája, amikor szigorú böjtöt kell tartanunk. Régen e napon ünnepélyesen szolgáltatták ki a keresztség szentségét s a keresztkútakat megszentelték. Ennek emlékére az egyház e napon, miként nagyszombaton, keresztkútszentelést végez.

A pünkösdi ünnepkörnek legfőbb ünnepe a **pünkösd.**

A pünkösd a Szentlélek eljövetelének ünnepe s két napon át tart: vasánapon és hétfőn. Hogy a hivek megnyerhessék a Szentlélek kegyelmét, azért a püspökök pünkösd táján szolgáltatják ki a bérmálás szentségét.

A *pünkösd utáni első vasárnap* a **Szentháromság ünnepe.** E napon az egyház hitünk legfőbb titkát ünnepli s hálát ad a három isteni személynek a teremtés, megváltás és megszentelés jótéteményeiért.

Szentháromság vasárnapjára következő csütörtökön van:

Úrnapja, a legméltóságosabb Oltáriszentségnek ünnepe. A anyaszentegyház nagy ünnepélyességgel fejezi ki az Oltáriszentség szerzése fölötti örömét. Az oltárokat virágokkal és zöld ágakkal fölékesítik, az ünnepi szentmise után pedig az Oltáriszentséget mennyezet alatt, fényes körmenetben körülviszik. Amerre a körmenet halad, virágokkal és füvel hintik be az utat. A világ négy tája felé oltárokat állítanak föl, annak jeléül, hogy szent hitünk az egész világon hirdettetik; a körmenet mindegyiknél megállapodik s a pap az evangélium s egy rövid imádság után áldást ad az

Oltáriszentséggel. Midőn a körmenet a templomba visszatér, ünnepélyes hálaadást tartanak, utána pedig a pap az Oltáriszentséggel áldást ad, mire az ünnepély véget ér.

II. A szentek ünnepei.

31. §. A boldogságos Szűz Mária nyilvános ünnepei.

Az összes szentek között a legkiválóbb tiszteletet tanúsítja az egyház a *boldogságos Szűz Mária* iránt; ő ugyanis az Isten anyja s így szentségre és dicsőségre nézve az összes szenteket fölülmúlja s épen azért könyörgése által legtöbbet segíthet rajtunk.

Az egyház a boldogságos Szűz Mária tiszteletére több nyilvános ünnepet rendelt, melyek a következők:

1. **Szűz Mária bűn nélküli fogantatásának ünnepe december 8-án.** E napon Szűz Mária azon különös kiváltságának emlékét ünnepeljük, melynél fogva ő, mint Isten anyja, Jézus Krisztus érdemeiért életének első pillanatától kezdve ment volt az eredeti bűntől.

2. **Gyertyaszentelő Boldogasszony február 2-án,** azon eseménynek emlékére van szentelve, hogy Szűz Mária e napon mutatta be a kisded Jézust először a jeruzsálemi templomban s az ószövetségi törvény szerint egy pár gerlét ajánlott föl érette. *Gyertyaszentelőnek* azért mondjuk ez ünnepet, mert az egyház e napon gyertyákat szentel s égő gyertyával körmenetet tart. Az égő gyertyák Krisztust, a világ világosságát jelentik.

3. **Gyümölcsoltó Boldogasszony március 25-én** azon nevezetes eseményre emlékeztet, midőn Gábor főangyal tudtára adta Szűz Máriának, hogy ő lesz a Megváltónak édesanyja. Amit az Úrangyalában imádkozunk, mondván: «És az ige testté lőn», az ezen napon történt meg s ennek emlékét üli az egyház ez ünnepen. *Gyümölcsoltónak* azért mondjuk ezen ünnepet, mert tavaszra, a gyümölcsoltás idejére esik.

4. **Nagy-Boldogasszony vagy Szűz Mária mennybevitelének ünnepe augusztus 15-én.** Ezen ünnep arra emlékeztet, hogy Isten Szűz Máriát halála után testével együtt fölvette az égbe. E napon ajánlotta föl első királyunk, szent István, Magyarországot Szűz Mária oltalmába, miért

is őt «*Magyarország Nagyasszonyának*», vagyis főpártfogójának, Magyarországot pedig «*Mária országának*» is nevezzük. Ezen ünnep előtt vigilia-böjt van.

5. **Kisasszony napja** Szűz Mária születésének emléknapja szeptember 8-án.

6. **Mária nevenapja** a kisasszony napját követő vasárnapon van. Az egyház ezen ünnepet Mária nevének tiszteletére s azon nagy győzelem emlékére rendelte, melyet a keresztények Szűz Mária közbenjárására a törökökön Bécs mellett arattak (1683. szeptember 12-én).

7. **Magyarok Nagyasszonyának ünnepe október második vasárnapján van.** Ezen ünnepet XIII. Leó pápa Magyarország ezeréves fönnállásának emlékére s Mária iránti tiszteletünknek emelésére rendelte.

Szűz Máriának vannak ezeken kívül kisebb ünnepei is, melyek azonban nem nyilvános ünnepek; továbbá Szűz Mária tiszteletére szenteljük *május* és *október hónapokat* és az évnek *minden szzombatját.*

32. §. Az angyalok és szentek nyilvános ünnepei.

1. **A szent őrzőangyalok ünnepét szeptember első vasárnapján** üljük. A szent őrzőangyalok őrzik testünket és lelkünket, esedeznek érettünk és a jóra serkentenek. Azért jótéteményeiket leginkább úgy háláljuk meg, ha a szent őrzőangyalok ünnepét méltó módon megüljük.

2. **Szenteknek az angyalokon kívül azon embereket mondjuk, akik az anyaszentegyház itélete szerint vagy mindig vagy legalább megtérésük óta Istennek tetsző életet éltek és mint Isten barátjai haltak meg s akiknek szentségét Isten csodákkal is bebizonyította.**

Az anyaszentegyház Szűz Mária ünnepein kivül egyes kiváló szentek tiszteletére nyilvános ünnepeket rendelt.

Ezek a következők:

1. **Szent Péter és szent Pál** apostolfejedelmek ünnepe június 29-én. A két szent apostolnak emlékét egy napon ünnepeljük, mert ugyanazon napon szenvedtek Rómában vértanúhalált. Szent Pétert keresztrefeszítették, szent Pált pedig lefejezték. Az ünnep előtti napon vigilia-böjt van.

2. **Mindenszentek ünnepe november 1-én.** Ezen ünnepet az egyház az összes szentek tiszteletére rendelte,

mert nem szentelhet mindegyik szentnek külön ünnepet. Ezen ünnep előtt is vigilia-böjt van.

Mindenszentek ünnepét követő napon (november 2-án) van **halottak napja**, amelyen az egyház megemlékezik a tisztítóhelyen szenvedő lelkekről. E nap előestéjén a hivek koszorúkkal, virágokkal és gyertyákkal diszítik föl halottjaiknak sírját, de még üdvösebb, ha lelki üdvükért buzgón imádkoznak s őket Isten irgalmába ajánlják. A sirok látása egyúttal saját halálunkra is figyelmeztet, melyre minden órában készen kell lennünk.

3. **Szent István első vértanú** ünnepét (december 26-án) karácsony másodnapján üljük, mert ő volt az első vértanú, ki Jézusért vérét ontotta.

4. Minden ország valamely szentnek óltalma s különös pártfogása alá helyezi magát. E szent az országnak *védőszentje*, kinek ünnepe szintén nyilvános ünnep. Magyarország védőszentje Szűz Márián kivül **szent István első magyar király**, akinek köszönhetjük azt, hogy a magyar nemzet fölvette a kereszténységet, melynek ezredéves multunkat köszönhetjük, mert «*kard szerezte ugyan, de a kereszt tartotta fönn e hont*»; azért ünnepe nemcsak egyházi, hanem nemzeti ünnep is. Ünnepét augsztus 20-án üljük meg, amidőn Budán ünnepélyes körmenetben körülviszik szent Istvánnak épen maradt **szent jobbját.**

Az egyes községek megünneplik templomuk védőszentjének ünnepét is, még pedig vagy annak napján vagy a reá következő vasárnapon. Mivel az egyház e napon a bűnbánó hiveknek búcsut engedélyez, azért ezen napot *bucsúnak* szokták nevezni.

TARTALOM.

BEVEZETÉS

Oldal

1. §. A szertartástan fogalma és fölosztása 5

ELSŐ SZAKASZ.

A szent helyek és az egyházi készletek.

I. A szent helyek.

2. §. A templom és annak külseje 6
3. §. A templom belseje, főbb tárgyai és ékességei... 7
4. §. A keresztút és a temető 15

II. Az egyházi készletek.

5. §. Az egyházi edények... 16
6. §. Az egyházi ruhák és szinek 21

MÁSODIK SZAKASZ.

Az istenitisztelet szent cselekményei.

7. §. A szent cselekmények jelentősége, fölosztása és nyelve ... 25

I. A szentmise-áldozat.

8. §. A legfőbb istenitisztelet a szentmise. A szentmise elnevezései és főrészei 25

A) *A szentmise első főrésze: az előmise.*

9. §. Az előmise 26

B) *A szentmise második főrésze: az áldozati cselekmény.*

10. §. A fölajánlás 28
11. §. A kánon. (Átváltozás) 28
12. §. Az áldozás 29

Oldal

II. A szentségek.

13. §. A szentségekről általában ... 30
14. §. A keresztség ... 31
15. §. A bérmálás ... 32
16. §. Az Oltáriszentség ... 33
17. §. A bűnbánat ... 34
18. §. Az utolsó kenet ... 35
19. §. Az egyházi rend ... 36
20. §. A házasság ... 38

III. A szentelmények.

21. §. A szentelmények fogalma ... 39
22. §. A szentelések ... 39
23. §. Az áldások ... 40

IV. Az egyházi ájtatosságok.

24. §. Az imádság és a templomi ájtatosságok ... 41

HARMADIK SZAKASZ.

A szent idők.

25. §. Az egyházi év fogalma és fölosztása ... 44

I. Az Úr ünnepei.

26. §. A karácsonyi ünnepkör s annak főünnepei ... 45
27. §. A husvéti ünnepkör és a nagybőjti időszak ... 47
28. §. A virágvasárnap és a nagyhét ... 48
29. §. A husvéti ünnepkör két főünnepe ... 50
30. §. A pünkösdi ünnepkör s annak két főünnepe ... 51

II. A szentek ünnepei.

31. §. A boldogságos Szűz Mária nyilvános ünnepei ... 52
32. §. Az angyalok és szentek nyilvános ünnepei ... 53